

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Škola:	Gymnázium, Brno, Slovanské náměstí 7
Šablona:	III/2 - Inovace a zkvalitnění výuky prostřednictvím ICT
Název projektu:	Inovace výuky na GSN prostřednictvím ICT
Číslo projektu:	CZ.1.07/1.5.00/34.0940
Autor:	PhDr. Ing. Stanislav Hamerský
Tematická oblast:	Systematická organická chemie
Název DUMu:	Hydroxysloučeniny a ethery
Kód:	VY_32_INOVACE_CH.3.15
Datum:	18. 9. 2013
Cílová skupina:	Žáci středních škol
Klíčová slova:	hydroxysloučeniny, ethery, alkoholáty, fenoláty, oxidace, esterifikace, fermentace
Anotace:	Tento dokument je pracovním listem, který slouží k výkladu učiva o hydroxysloučeninách a etherech. Předpokládá se, že žáci budou v hodině chemie pracovní list postupně vyplňovat svými poznámkami. Pro ověření znalostí v následující hodině slouží DUM VY_32_INOVACE_CH.3.16 s názvem Hydroxysloučeniny a ethery – procvičování. V případě potřeby řešení či konzultace některého z témat kontaktujte prosím autora prostřednictvím emailové adresy hamersky[zavináč]gymnaslo.cz.

Hydroxysloučeniny (alkoholy a fenoly)

Fyzikální vlastnosti, zástupci, použití:

Alkoholy s $C < 12$ jsou kapaliny, vyšší jsou tuhé látky. Mají poměrně vysoký bod varu (příčinou je asociace molekul ve větší celky vodíkovými můstky). Methanol, ethanol a butanol jsou neomezeně mísitelné s vodou. S výjimkou CH_3OH tvoří alkoholy s vodou azeotropické směsi – tzn., že směs má nižší bod varu než kterákoliv ze složek a z takovéto směsi nelze tyto složky oddělit destilací (např. EtOH tvoří azeotropickou směs, která obsahuje 95,6% EtOH).

Fenoly jsou pevné látky (kromě kapalného m-kresolu), jsou toxické, dříve se používaly k desinfekci.

Methanol je toxický, menší dávky způsobují oslepnutí. V malém množství je obsažen ve všech alkoholických nápojích (povolené množství 15 g na litr čistého EtOH). EtOH je protijedem při otravě methanolem.

Ethanol (= líh) je návyková toxická látka (poškozuje zejména játra), používá se jako desinfekční prostředek.

Ethylenglykol (= ethan-1,2-diol) je viskózní velmi toxická kapalina nasládlé chuti, je součástí nemrznoucích směsí (Fridex).

Glycerol (= propan-1,2,3-triol) je viskózní kapalina sladké chuti, používá se jako součást kosmetických přípravků a jako surovina pro výrobu léčiv, výbušnin ad.

Chemické vlastnosti:

1) Vznik alkoholátů a fenolátů

Alkoholy jsou mírně kyselé povahy (mohou odštěpovat H^+ z $-OH$ skupiny) a se silnými bázemi mohou v bezvodém prostředí tvořit „soli“ – alkoholáty:

Fenoly jsou silnějšími kyselinami než alkoholy a tvoří fenoláty i s vodnými roztoky hydroxidů:

2) Oxidace alkoholů

a) primární alkohol

b) sekundární alkohol

c) terciární alkohol

3) Esterifikace (reakce alkoholů s karboxylovými kyselinami)

- probíhá za katalýzy H^+ (nejčastěji H_2SO_4)

Estery propůjčují přírodním látkám jejich vůni a syntetické se používají jako esence – např.: butyl-ethanoát (hruška), butyl-propanoát (rum), oktyl-ethanoát (pomeranč), methyl-butanoát (ananas), ethyl-butanoát (broskev), atd.

Příprava a výroba alkoholů:

1) Výroba methanolu ze syntézního plynu

2) Adice vody na dvojnou vazbu

- viz chemické vlastnosti alkenů

3) Mírná oxidace alkenů za studena

-viz chemické vlastnosti alkenů

4) Alkalická hydrolýza halogenderivátů

-viz chemické vlastnosti halogenderivátů

5) Redukce karbonylových sloučenin

6) Ethanolová fermentace

Příprava a výroba fenolů:

7) Oxidace kumenu

8) Hydrolýza diazoniových solí

Ethery

Fyzikální a chemické vlastnosti, zástupci, použití:

$\text{CH}_3\text{-O-CH}_3$ je plyn, vyšší jsou těkavé kapaliny, vysoce hořlavé. Mají narkotické účinky – diethylether se používal jako celkové anestetikum. Jsou to výborná nepolární rozpouštědla.

Oxiran (= ethylenoxid) je velmi reaktivní toxický plyn, používá se k výrobě epoxidových pryskyřic.

Anisol (= methoxybenzen) je kapalina příjemně vonící po anýzu.

Příprava a výroba:

1) Z halogenderivátů pomocí S_N

- viz chemické vlastnosti halogenderivátů

2) Dehydratace alkoholů

Tento digitální učební materiál byl vytvořen pomocí software:

1. Microsoft Office 2007
2. ACD Chem Sketch (Freeware)

Použité zdroje:

1. POKORNÝ, Petr, Zdeněk MEDEK a Danuše HLÁSNÁ. *Chemie 2 - Organická chemie: pro 2. ročník středních průmyslových škol chemických a škol s chemickým zaměřením*. Praha: SNTL, 1984.
2. JANEČKOVÁ, Anna. *Organická chemie: studijní text pro SPŠCH. 2.*, upr. a dopl. vyd. Ostrava: Pavel Klouda, 2001.

Materiál je určen pro bezplatné používání pro potřeby výuky a vzdělávání na všech typech škol a školských zařízení. Jakékoliv další využití podléhá autorskému zákonu.